

Трагедыя святара Адольфа Філіпа

Нараджэнец маёнтка Забалацце Лепельскага павета Віцебскай губерні, будучы ксёндз Адольф Філіп з'явіўся на свет 1 лістапада 1885 года. У няпро сты час давялося яму служыць Богу і людзям — у няпросты час і ў краіне, дзе перамяшалася, пераблыталася дабро са злом...

Ён скончыў Магілёўскую духоўную семінарыю ў Пецябургу. Сакрамэнт святарства прыняў у 1909 годзе ва ўзросце 24 гадоў. Служыў у расійскім годзе Луга, потым — капеланам у Дзвінску (Даўгапілсе).

3 1922 года ксёндз Філіп служыў на Дрысеншчыне (цяпер Верхнядзвіншчына). Дрысенская, валынецкая, асвейская парафіі былі даволі шматлюдныя на той час у Віцебскай губерні. Яшчэ ў час царскай Расіі адсюль выпраўляліся шматлюдныя працэсі ў Полацк, на штогадовыя ўрачыстасці ў гонар святога Андраэа Баболі. Гэтае свята збірала 23 мая вернікаў з розных населеных пунктаў Віцебшчыны. Так было да 1922 года. Дарэчы, на Полаччыне свята ў гонар пакутніка католіка ў 1853 г. было аб'яднана ўладаю са святам у гонар праваслаўнай святой Еўфрасініі Полацкай.

У савецкай Беларусі рэлігійнае жыццё, як вядома, усялякім чынам абмяжоўвалася. А Віцебская губерня, да таго ж, была падзелена паміж Беларуссю і Польшчай. Мясціны, дзе служыў ксёндз Філіп, знаходзіліся ў гэтак званай памежнай зоне, што яшчэ больш ускладняла вернікам рэлігійную практыку, а святарам — службу Богу і лю дзям.

Напрыклад, наведванне святаром населеных пунктаў павінна было адбывацца са зго ды старшыні Асвейскага валас ногавыканкама. На думку ксян дза Філіпа, гэта было незакон

ным умяшальніцтвам у справы ства і насельніцтва. 11 мая 1922 года ксёндз таму 15 лютага 1922 года ён па Адольф Філіп адмовіўся ад дае скаргу ў Віцебскі губернска чыніць для камісіі па канфіска камітэт аб парушэнні гарантый цыі касцёльных каштоўнасцяў Рыжскай дамовы мясцовай касцёл святога Станіслава ў уладай адносна ўнутранага расдрысе, а таксама адмовіўся выпарадку дзейнасці рыма даць вопісы ў касцёлах Асвеі і ліцкіх парафій. Святар выклаў Замошша. Ён тлумачыў гэта у гэтай скарге факты парушэн тым, што срэбра і золата ў кас няў уладамі дэкрэту аб аддзя цёлах не было. Такія дзеянні ленні Царквы ад дзяржавы і асвейскага святара фактычна факты негатыўных паводзінаў прывялі да зрыву кампаніі па чырвонаармейцаў.

Разгледзеўшы ягоную заяву цяў па ўсёй губерні. Праўда, 8 красавіка 1922 года, Віцебскі улады дрысенскага валаснога губернска выканкам прапана выканкама тлумачылі зрыў кам ваў расстраляць (!) аўтара скаргі паніі паводкай, але ўжо 26 мая на месцы. Аднак праверка і рас яны выклікалі ксяндза Філіпа ў следванне па скарге ксяндза Дрысу, каб разабрацца з ім. На Філіпа, якую ён накіраваў так гэтае пасяджэнне ён не з'явіўся. сама і ў Цэнтральны выканаўчы Замест гэтага святар напісаў камітэт Саветаў рабочых, ся скаргу на незаконнасць яго вы лянскіх і казацкіх дэпутатаў кліку, пасля чаго нібыта паехаў Расійскай рэспублікі, выявілі у Петраград на лянэнне, але на абгрунтаванасць яго прэтэнзій самрэч увесь час знаходзіўся ў і нават пацвердзілі некаторыя Люцыне.

няправільныя дзеянні старшы Асобым аддзелам Заходняга ні Асвейскага валвыканкама. фронту на ксяндза Філіпа была У красавіку — маі 1922 года ў заведзеная крымінальная спра Расіі і на тэрыторыі савецкіх ва па абвінавачванні ва ўкры рэспублік праводзілася шыро вальніцтва касцёльных каштоў камаштабная кампанія «дапа насцяў. Вобыск на ягонай ква могі галадаючым Паволжжа». тэры не даў вынікаў: утоеных Асноўнаю мэтаю гэтай кампаніі каштоўнасцяў не знайшлі, былі была арганізацыя збору каш знойдзены толькі кнігі. Але і тоўных прадметаў з цэркваў, гэтакі вынік не выратаваў ксян касцёлаў і сінагогаў. Кіравала дза ад арышту.

ўсёй кампаніяй знарок створа 3 лістапада 1922 года ксёндз ная камісія, якой дапамагалі Адольф Філіп быў арыштаваны супрацоўнікі фінансавага аддзе ў вясковай хаце ў Замошшы. ла. Сабраныя з усёй Віцебшчы Пасля 10 дзён утрымлівання ны каштоўнасці складзіравалі пад арыштам яго справа была ся ў фінансавым аддзеле, а по перададзеная ў Асобую сесію тым перадаваліся ў Маскву. нарсуда Дрысенскага павета. Фінансаванне збору і перавоз Разбірацельства па справе доў ку каштоўнасцяў забяспечваў жылася да сярэдзіны 1923 года, Камітэт дапамогі галадаючым. пасля чаго святар быў асуджа Кантроль за правядзеннем усёй ны па падазрэнні ў пераходзе аперацыі ажыццяўляўся ГПУ. мяжы, укравальніцтва часткі Нягледзячы на актыўную агіта срэбраных рэчаў касцёла і ў аб' цыю, гэта кампанія сустракала яднанні вакол сябе антысавец супраціўленне з боку святар кіх элементаў. Пазбегнуць суро

вага пакарання (ад пазбаўлення волі на тры гады і да смяротнага прысуду) дапамаглі лаяльнасць народных суддзяў, пратэстны зварот ксяндза Філіпа ў пракуратуру Віцебскай губерні і падтрымка сведкі — святара росіскага касцёла Пятра Капусты.

«У мэтах ачышчэння памежнай паласы ад непажаданых элементаў» ксёндз Адольф Філіп не быў надалей зарэгістраваны ў Асвеі і як чалавек, які «паходзіць з іншай мясцовасці і нічым не звязаны з памежнаю паласою», быў вымушаны пераехаць на жыхарства да свайго дзядзькі Станіслава Півульскага, у Полацк.

Служэнне ў Полацку

У лістападзе 1924 года ксёндз Адольф Філіп распачаў сваю службу ў полацкім касцёле Маці Божай Ружанцовай. У касцёле былі арганізаваныя дзве супольнасці вернікаў: «Беззаганнае Зачацце Марыі» і «Сэрца Езуса». У той час у парафіі шмат распаўсюдзіліся пра лёс парэшткаў святога Андрэя Баболі, якія працяглы час захоўваліся ў полацкім касцёле. 23 чэрвеня 1922 года парэшткі святога па распаўсюджанні ўладаў былі раскрытыя і неўзабаве перададзены ў Маскву, а адтуль у Рым. У полацкім касцёле беражліва захоўваліся польскія газеты з матэрыяламі пра лёс парэшткаў святога Андрэя Баболі, пра тое, як у гонар гэтага святога ў Рыме праходзіла ўрачыстая святая Імша, а біскуп Цепляк, які суправаджаў парэшткі святога Андрэя Баболі ў Рым, быў на сустрэчы з Папам Рымскім.

За час свайго служэння ксёндз Філіп не раз ладзіў у Полацку святы ў гонар святога Андрэя Баболі, у якіх бралі ўдзел многія вернікі.

Але ўжо на пачатку 1925 года ў Полацкі акружны аддзел ГПУ пачалі паступаць дакладныя пра тое, што ксёндз полацкага касцёла з'яўляецца «ярым польскім патрыётам, праводзіць сярод прыхаджанаў яўную антысавецкую агітацыю і групуе вакол сябе антысавецкія элементы». Так пачалося новае паляванне на святара.

Турэмны здымак ксяндза Адольфа Філіпа.

ванне на святара.

У студзені 1927 года ксёндз Філіп быў арыштаваны «за выкраданне і прысваенне сакрэтнага даклада з акрыванкама, у якім ахарактарызавана праца здольнасць полацкіх аддзелаў міліцыі і пракуратуры». Друкаваныя аркушы даклада былі знойдзены ў сакрыстыі 22–24 снежня 1926 года. На вокладцы даклада меўся надпіс: «тов. Околович». Доклад складаўся з дзвюх частак. Адна была надрукаваная на машынцы, на ёй рукой ксяндза Філіпа была пастаноўлена дата і зроблены подпісы. Другая частка была ў выглядзе брашуры «Полотчина», выдадзенай у друкарні. Тлумачэнне ксяндза было такім, што аркушы даклада выкарыстоўваліся ў касцёле ў якасці абгорткавых паперы і для гаспадарчых патрэбаў.

«Полотчина»

Брашура «Полотчина» была выдадзена ўвосень 1925 года Полацкім акрыванкам на рускай мове. У ёй змяшчаліся звесткі па гісторыі Полацка, даваліся эканамічны і геаграфічны агляды Полацкага акругі, пералічваліся гістарычныя помнікі горада, узятыя на ўлік і пад ахоў дзяржавы. У выхадных дадзеных пазначана, што наклад брашуры складае 2000 экзэм

пляраў, але сёння гэтая брашура з'яўляецца бібліяграфічнай рэдкасцю. Чаму?

Першы наклад брашуры складаў 250 асобнікаў і быў выданы ў якасці даклада на III сесію ЦВК БССР — для раздачы на сесіі членам ЦВК. Спецыяльная камісія апрацоўвала і рыхтавала матэрыялы брашуры, аднак у дакладзе меліся звесткі аб Полацкай акрузе, якія, на думку ўладаў, не павінны былі мець шырокай вядомасці. Менавіта гэтыя звесткі склалі другую, сакрэтную частку брашуры. Таму яны і не былі ўключаныя ў друкарскае выданне. У гэтай частцы змяшчаліся звесткі аб негатывных з'явах у сістэме ўлады і эканамічным развіцці акругі. Напрыклад, у звестках аб рабоце выпраўдома было пазначана, што яго корпус разлічаны на ўтрыманне 90 чалавек зняволеных, а фактычна ў ім утрымлівалася разам з падследнымі 304 чалавекі. Указвалася таксама на недастатковае фінансаванне з боку дзяржавы ўстановаў «сабэзу і пракуратуры, што цягнула негатывныя наступствы для інвалідаў, адмоўна адбівалася на сістэме правосуддзя акругі».

Абедзве часткі даклада трапілі ў касцёл да ксяндза Філіпа ў снежні 1926 года і выкарыстоўваліся для гаспадарчых патрэ

баў. І тым не менш 12 студзеня 1927 года яму было прад'яўле на абвінавачванне ў прысваенні сакрэтнага дакладу з нявызначанай мэтай. Пры разбірацельстве было высветлена, што па перы прынёс апальшчык з акр выканкама па просьбе вартаўніка касцёла Юзафа Цывінскага для таго, каб загортаць аплаткі напярэдадні святаў Божага Нараджэння. Скрутак паперы быў перададзены за 30 капеек.

Але нават гэтыя абставіны не адмянілі арышту полацкага ксяндза.

Арышт

Яго арыштавалі, калі ён наведваў парафіянаў на хутары Катрынава Сакалішчанскага сельсавета. Пры ім было 70 рублёў, гадзіннік «Мозер» з жалезным ланцужком, 5 свечак, 5 запісак і 1 аркуш белай паперы. Падчас вобыску на кватэры было забрана 157 лістоў з перапіскі ксяндза Філіпа са святаў рамі з Масквы, Барнаула, службовая перапіска з кур'яй Магілёўскай дыяцэзіі. Былі забраны таксама тры агульныя сшыткі з запісамі, тры нататнікі, брашура пра Пілсудскага і тэчка з паперамі (70 аркушаў) аб дзейнасці парафіі.

Ксёндз Адольф прасіў перадаць ягоную справу ў Нарсуд, аднак яна была перададзена ўпаўнаважанаму Полацкага акружнага ГПУ Іллі Грыгор'еву. Следства вялося «с пристрастием». Контррэвалюцыйнай дзейнасцю былі названыя нават відзіты святара ў вольны час да ягонага дзядзькі, якія адбываліся два разы на месяц, каб па мыцца ў лазні ды потым павячэраць са сваякамі. Брашура «Полотчина» была далучаная да справы і ўсё гэтыя гады праляжала ў ёй.

Падчас следства ад ксяндза Філіпа і ягонай маці была падзена скарга пракурору па наглядзе за органамі ГПУ БССР і пракурору Вярхоўнага суда СССР. У ёй ішла гаворка «аб інтрызе, створанай упаўнаважанным Полацкай акругі ГПУ Іллёй Грыгор'евым у адносінах да служыцеля культу».

Ксёндз Адольф Філіп не прызнаў прад'яўленых яму абвінавачванняў, даваць далейшыя паказанні адмовіўся, заявіўшы аб «правакатарскіх дзеяннях», якія сталі асабліва час тымі апошнімі часам з боку некаго торых мясцовых агентаў АГПУ у адносінах да каталіцкага духавенства».

20 чэрвеня 1927 года ксёндз Адольф Філіп быў асуджаны па 66

10 гадоў зняволення. Яго чакалі жудасныя Салаўкі. Вартаўніку касцёла і прыбіральшчыку акр выканкама «за крадзеж сакрэтных папераў» было прызначана зняволенне на тры гады.

Польскі Чырвоны Крыж у снежні 1927 года хадайнічаў аб пераглядзе справы ксяндза Філіпа, аб вяртанні яго з Салаўкоў і амністыі, аднак у хадайніцтве было адмоўлена.

3 суровых месцаў зняволення святар Адольф Філіп вярнуўся напрыканцы 1936 года. Цяпер ён ужо не меў права жыць у памежнай мясцовасці, а Полацк у той час належаў да такіх гарадоў. Таму ксёндз Філіп атрымаў дазвол служыць у Віцебску. Праўда, радасць гэтая была кароткаю.

У Віцебску

У Віцебску з 1931 года жыў арганісты Адольф Кохан. Пасля таго, як у касцёл святой Барбары прыехаў служыць ксёндз Адольф Філіп, гэты арганіст таксама заахвоціўся граць на службах. Яны жылі разам у доме 35 па Гарадоцкай шашы, радам з імі тут жыў і яшчэ адзін святар — Станіслаў Райко, які прыехаў у Віцебск з Украіны ў 1935 годзе. Ксёндз Станіслаў на той час таксама перацярапеў шмат ганенняў, і цяпер яны падтрымлівалі адзін аднаго.

Аднак нядоўга ім было накіравана паслужыць і ў Віцебску. Усяго праз некалькі месяцаў «вольнага» жыцця абодва святары былі арыштаваныя. На гэты раз іх абвінавачвалі за крамаўныя казанні, якія следчыя назвалі «нацыяналістычнай работай сярод парафіянаў і апрацоўкай іх у паўстанцкім і тэарыстычным накірунку».

Новы арышт і новая справа

Віцебскія святары Станіслаў Райко і Адольф Філіп, арганісты Адольф Кохан і шмат іншых нявінных людзей былі арыштаваны ў Віцебску на пачатку 1937 года па справе ПАВ (Польская арганізацыя вайсковая). Пры гэтым арышце ў ксяндза Філіпа быў забраны металічны гадзіннік.

20 кастрычніка 1937 года па становай камісіі НКВД і пракурора СССР ксёндз Адольф Філіп быў прыгавораны да вышэйшай меры пакарання як удзельнік з 1925 года і нібыта кіраўнік польскай тэарэтычнай арганізацыі ў Полацкай акрузе. Ну і, вядома, як «польскі шпіён». Лічылася, што гэтая арганізацыя ставіла на мэце звяржэнне савецкай улады, а таксама тэарэтычную барацьбу ў тыле Чырвонай Арміі ў выпадку вайны Польшчы з СССР. Радам са святарамі былі асуджаныя яшчэ 112 чалавек, сярод іх і арганісты Адольф Кохан.

...У 1960–1961 гг. па справе ПАВ была праведзена праверка, у выніку якой Ваенны трыбунал Беларускай ваеннай акругі зрабіў выснову аб невінаватасці 79 гэтай справе. Было выяўлена, што ў Віцебску ў 1930–1937 гг. не існавала(!) аніякай вайсковай арганізацыі, а супрацоўнікі НКУСа Б.Л. Чэрнамордзік і А.М. Гепштэйн, якія вялі допыты і расследаванне, на гэты раз былі абвінавачаны ў парушэнні сацыялістычнай законнасці.

29 мая 1992 года святары Адольф Філіп і Станіслаў Райко разам з іншымі абвінавачанымі і расстралянымі пакутнікамі з Віцебска па справе ПАВ былі рэабілітаваныя згодна з пастановай ад 6 чэрвеня 1991 года «О порядке реабилитации жертв политических репрессий 1920–1980 гг. в РБ».

*Наталля Сяргеевка,
спецыяліст па турызме
турагенцтва «Сем
дарог», Полацк.*

